

Завершив дискусію Дмитро Фальківський невтішною констатацією: «Наші фільми, що їх зроблено за творами українських класиків, можна вишикувати в стрункий шерг за їхньою якістю. Починаючи з таких кіно-інвалідів, як-от «Борислав сміється»¹⁵... Далі він називає цей фільм «кіномакулатурою».

На жаль, визначити, хто мав рацію – Олег Бабишкін чи Дмитро Фальківський, немає змоги, через те що фільм втрачений.

На початок 1930-х ВУФКУ вже підготувало своїх фахівців, молоді кінооператори включилися в роботу. Але Йосип Рона продовжив працювати, хоча кіно в країні Рад стає вкрай заідеологізоване. Впродовж 1930-го року він знімає фільми тоді активного Лазаря Френкеля. На початку року журнал повідомив про роботу над фільмом «Будівники», де йшлося про викриття ворожих елементів у вишах і робітничому середовищі. В другій половині Лазар Френкель робить спробу ще одного фільму: «Л. Френкель починає режисерську розробку сценарія Корнійчука до фільму «Два промфінплани», що покаже в комедійних тонах прорив промфінпланів на кінофабриці та на великому металургійному підприємстві й ліквідацію тих проривів, завдяки змагання комсомольських ударних бригад обох підприємств»¹⁶. Однак, пристосуватися постановникам до нових умов не вдалося – ні перший, ні другий фільм не був завершений.

1931 року ще одне обнадійливе повідомлення: «Наприкінці грудня закінчено буде великий художній фільм «Полум'я гір» про боротьбу карпатських робітників проти капіталістів. Поставив А. Кордюм за власним сценарієм. Оператор Й. Рона. У фільмі знімалися С. Мінін, М.Астаф'єв, І. Маркс»¹⁷. Ця драма була завершена вже на Київській кінофабриці.

Йосип Рона зняв кілька науково-популярних фільмів: «Людина і мавпа» (режисер А. Вінницький), «Звіт Харківського окрвиконкому» (режисер Лазар Френкель).

Наприкінці 1932-го журнал повідомив, що українські інженери випустили власну кінокамеру «К.К.Ф.» і про неї Йосип Рона написав: «Незважаючи на те, що часом не вистачало потрібних матеріалів, проте жодних компромісів щодо заміни матеріалів на гірші в механізмові немає. <...> Ця камера, без сумніву, не є копія будь-якого закордонного апарата – це цілком самостійна модель Київської кінофабрики. Камеру цю, безперечно, вигідніше виробляти тут, ніж купувати її в німецьких чи французьких фірм»¹⁸. Як бачимо, Йосип Рона працював в українському кіно активно і тривалий час. І, можливо, пошуки втрачених фільмів ВУФКУ, які ведуть співробітники Національного центру Олександра Довженка, принесуть плоди й ми зможемо переглянути ті, що зняті одним із німецьких кінооператорів.

¹⁵ Дмитро Фальківський. Проти компромітції. Кіно, 1928. № 5. С. 5.

¹⁶ Кіно. 1930. № 11.

¹⁷ Кіно. 1931. № 12. С. 22.

¹⁸ Кіно. 1932. № 19/20.

Один з перших українських фільмів в Канаді

о. Юрій Мицик

Журнал «Боротьба за волю», який видавався українцями Канади у Вінніпегу з 1940 р., та ще й перший його номер важко знайти навіть у головних бібліотеках України. До наших рук він дістався з книжками, подарованими сучасними україно-канадськими благодійниками Юрієм та Орисею Лисик. Хоча основне місце в ньому природно належить громадсько-політичній проблематиці, однак у ньому є й цікава інформація з культурного життя українців Канади.

Мова йде про один з перших фільмів, знятих українцями Канади. От що подається на початку замітки, вміщеної очевидно на правах реклами: «Канадійсько-Українська Фільмова Спілка Lavra Film Studio». Одинокa звукова фільма: «Українська Вєфлеємська Зоря», випродукована в Канаді українськими силами для Українців». Того рода найкраща і найгарніша. Почуєте гарний спів, прекрасну музику; побачите чудові краєвиди». Далі говорилося, що фільм уже готовий і невдовзі йтиме на екранах Вінніпегу та інших міст і містечок. Фільм знято силами українців під управою Д. Пилюка. А на гербі студії був галицький лев, за щитом з його зображенням стояв архангел з мечем, а над ним – напис «Lavra Film Studio».

Сценарій написав проф. Євген Турула (1882–1951) – відомий український диригент, композитор і музичний педагог. Народився він у Бережанах на Тернопільщині в сім'ї священника і сам пішов тим же шляхом, був військовим капеланом в армії Австро-Угорщини в роки Першої світової війни, дістав поранення. По війні викладав і керував хором у львівській семінарії, потім у «Вест Консерваторії» в Берліні, виступав зі своїм хором у Західній Європі, потім в Канаді (з 1923 р.). У Вінніпезі організував хор «Канада», ставив опери й оперети, в т.ч. «Ой не ходи Грицю», одночасно керував школою музики й співу, писав музичні твори, займався музичною критикою.

Фільм тривалістю понад годину, як відзначалося в журналі, мав «релігійно-народний характер». Далі переказувався сюжет: палата царя Ірода з танцюючими жінками, наказ вирізати всіх дітей на звітку про народження Христа, плач матерів за дітьми і кінець Ірода, якому Смерть стинає голову. Потім іде сюжет «з нашої гуцульської верховини з забавами, колядками і т.д.». Врешті Вертеп, де представлено «новонародженого Мєсію – Ісуса Христа».

Фільмова спілка мала плани щодо виробництва і в подальшому фільмів «з життя українського народу» не з метою фінансового прибутку, а заради піднесення кіномистецтва «серед Українців і других народів». На жаль, вибух Другої світової війни перешкодив здійсненню цих планів. Але в історії українського кіно ця стрічка посідає помітне місце...